

Aistė Balžekienė, Audronė Telešienė, Leonardas Rinkevičius

Klimato kaita: socialinio rizikos suvokimo ir žiniasklaidos diskurso Lietuvoje konfigūracijos¹

Santrauka. Straipsnyje siekiama atskleisti klimato kaitos – kaip nūdienio aktualaus globalaus socialinio ir politinio klausimo – suvokimą Lietuvos visuomenėje pastaraisiais metais. Tyrimu siekiama atsakyti į klausimus: kokios Lietuvos gyventojų nuostatos, požiūriai į klimato kaitą, jos priežastis bei sprendimo galimybės; koks diskursas artikuliuojamas Lietuvos žiniasklaidoje klimato kaitos tematika; kaip žiniasklaidos diskursas siejasi su Lietuvos gyventojų viešąja nuomone. Sociologinė pastarųjų klausimų analizė nagrinėjama rizikos ir aplinkosaugos sociologijos teorijų kontekste, interpretacijas pagrindžiant visuomenės nuomonės apklausos, atliktos VMSF remiamo projekto RINOVA 2008 m. duomenimis ir analogiško laikotarpio žiniasklaidos turinio monitoringo tyrimų rezultatais. Straipsnio išvadose konstatuojama, kad nors pasauliniame kontekste klimato kaitos klausimai yra socialinio ir politinio diskurso centre, Lietuvoje globalias rizikas užgožia vietos problemos, o klimato kaitos klausimai, ypač žiniasklaidoje, neretai paliekami paraštėse.

Pagrindiniai žodžiai: klimato kaita, socialinis rizikos suvokimas, žiniasklaidos diskursas.

Keywords: climate change, public risk perceptions, media discourse.

1. Įvadas

Pasaulinis diskursas klimato kaitos tematika per pastaruosius dešimtmečius peržengė akademinės-mokslinės diskusijos rėmus ir tapo politiniu, viešuoju diskursu, įtraukiančiu supra-nacionalines organizacijas, skirtingų šalių politinių ir ekonominių, akademinę elitą, nevyriausybinį organizacijų ir pilietinių organizacijų atstovus. Klimato kaita tokiam pasauliniame diskurse apibrėžiama ne vien kaip mokslinė aplinkosauginė problema, bet ir kaip socialinė problema, kelianti politinius

bei ekonominius iššūkius. Šiuo požiūriu klimato kaitos problema tapsmas iš mokslinių tyrimų objekto į viešojo diskurso socialinį, ekonominį ir politinį klausimą palygintinas su pačios aplinkosaugos perėjimu iš ekologijos ir kitų gamtos mokslų objekto į socialinių ir politinių klausimų plotmę septintame–aštuntame XX a. dešimtmečiuose. Pastarajam procesui nepaprastai svarbus buvo mokslininkų, gebėjusių populiariai, aktualiai ir įtikinančiai rašyti ekologijos klausimais,

¹ Šis straipsnis parengtas, kaip dalis mokslinio tyrimo projekto „RINOVA: Rizikos suvokimas, viešoji komunikacija ir inovatyvus valdymas žinių visuomenėje“, vykdomo pagal 2007 m. paraišką Nr. C-07043 Valstybiniam mokslo ir studijų fondui ir jos pagrindu sudarytą sutartį Nr. C-10/2007 bei sutartį C-10/2008.

darbai (Jamison 2001). Rachel Carson ir jos knyga *Tylusis pavasaris* (1962) (angl.k. *Silent Spring*), Barry Commoner ir jo garsioji knyga *Beužsidarantis ratas* (1972) (angl.k. *The Closing Circle*) bei daugelio kitų autorių, kuriuos galima vadinti ekologinio judėjimo intelektualais (Eyerman ir Jamison 1991), bei jų veikalų – monografijų, publicistinių straipsnių, viešų debatų, pilietinių akcijų ir kt. – dėka ekologijos klausimai perėjo iš mokslinių tyrimų lauko į politinio ir socialinio diskurso epicentrą.

Panašiai pastarąjį dešimtmetį klimato kaitos problemos, pakeliui su El Niño, Katarinos bei kitomis katastrofomis, tapo socialine ir politine problema, ir šis procesas vyksta kelių institucinių domenų sankirtoje (Jamison 2001; Rinkevičius 2002). Nors moksliniai tyrimai, indikuojantys šią gilėjančią (taip pat ekologinę) problemą atliekami jau gerus trejetą dešimtmečių, tačiau tik pastaraisiais metais klimato kaita tapo viešų debatų objektu. Kova su klimato kaitos procesais, kaip ir apskritai aplinkosauginė veikla – o kartais veikiau jos imitacija ar simuliacija (Rinkevičius 2002) – vyksta jau keletą dešimtmečių, neretai po ekologinės modernizacijos ideologine vėliava (Rinkevičius 2000). Tačiau tikrasis sąmonės lūžis ir socialinės veiksenos kaita bene tik prasideda šiuo metu. Svarbus šių procesų indikatorius – 2007 m. Nobelio Taikos premija, įteikta Jungtinių tautų tarpvyriausybinei klimato kaitos komisijai (IPCC) ir buvusiam JAV viceprezidentui, aktyviam klimato kaitos problemų propaguotojui Al Gore'ui.

Klimato kaitos viešojo diskurso poliuose galima išskirti dvi oponuojančias koalicijas. Pirmoji diskursyvi koalicija metaforiškai ga-

lėtų būti pavadinta „aliarmistais“. Atliepdami radikaliają ekologinę paradigmą pastarieji yra pesimistiški, pripažįstantys antropogeninį klimato kaitos priežastingumą, teigiantys, jog klimato kaita kelia didelę grėsmę pasaulio ekosistemoms ir žmonijai, manantys jog būtina imtis radikalių priemonių kovoje su klimato kaita. Antroji diskursyvi koalicija galėtų būti pavadinta „skeptikais“. Pastarieji oponuoja aliarmistams, yra nuosaikesni vertindami klimato būklę ir pokyčius per pastaruosius šimtmečius, dažniau pabrėžia, jog klimato kaita yra natūralus reiškinys, o žmogiškosios veiklos įtaka – neįžymi, kritikuoja populiariuosius kovos su klimato kaita būdus (pvz., Kioto protokolą) ir kviečia įvertinti ekonominę kovos su klimato kaita priemonių rentabilumą. Embleminiu aliarmistinio diskurso pavyzdžiu galėtų būti Al Gore'o filmas *Nepatogi tiesa* (2006) (angl. k. *Inconvenient Truth*), o skeptiškojo diskurso pavyzdžiu – Bjorn'o Lomborg'o leidinys *Skeptiškas aplinkosaugininkas* (2001) (angl. k. *The Skeptical Environmentalist*).

Sociologiniame diskurse, nagrinėjame klimato kaitą, galima išskirti keletą intelektualinių pozicijų. Aplinkosaugos sociologijos atstovai pažymi (Lever-Tracy 2008; 446), kad jei mokslininkų numatomi scenarijai dėl klimato kaitos pasekmių pasitvirtintų, tai reikštų fundamentalius struktūrinius, kultūrinius bei vertybinius globalios visuomenės pokyčius. Lever-Tracy (2008; 450) atkreipia dėmesį į tai, kad sociologai skiria labai mažai dėmesio klimato kaitos socialinių pasekmių problematikai, nors politiniame ir pop-kultūros diskurse klimato kaita tapo reikšminga tema. Tuo tarpu Brechin (2008; 467) nuomo-

ne, nors klimato kaita yra vienas iš didžiausių iššūkių šiuolaikinėms visuomenėms, socialinės pasekmės yra neapibrėžtos ir neprognozuojamos, o daugeliui žmonių ekologinės problemos vis dar atrodo šalutinėmis. Todėl sociologinis būsimų pokyčių interpretavimas ir teoretizavimas bus įmanomas tik tiems pokyčiams realiai įvykus.

Klimato kaitos pasaulinio diskurso centru tampa mokslinis žinojimas. Stehr (2001, cituojamas Lever-Tracy 2008; 447) pastebi: „faktas, kad mokslininkai, o ne visuomenė ar politikai iškėlė klimato kaitos klausimą, kaip politinę problemą, yra beprecedentinis. [...] Mokslo iškeltos problemos tampa politinio konflikto šaltiniu”.

Funtowicz ir Ravetz (1992; 253) pasiūlė terminą „post-normalus“¹ mokslas, apibūdinančią problemas, kai „faktai yra nepatikimi, vertybės yra diskutuotinos, rizikos yra didelės, o sprendimai – skubūs“. Tokių problemų sprendimui svarbi tampa ne tik faktinė, bet ir vertybinė dimensija. Charakteringas tokios problemos pavyzdys – klimato kaita, nes moksliniai sprendimai yra priimami netikrumo, neapibrėžtumo sąlygomis. Tai, kad mokslinė problema tampa vertybine problema, liudija ir išsiskiriančios kai kurių mokslininkų nuomonės klimato kaitos priežasčių klausimu. Neapibrėžtumas tampa politinės manipuliacijos įrankiu (ten pat; 264).

Intensyvus, dipolis pažiūrų prasme, klimato kaitos diskursas skatina įvairių sričių mokslinius tyrinėjimus. Socialiniuose moksluose tyrimai klimato kaitos tematika

atliekami jau keletą dešimtmečių. Apžvelgus pastarųjų metų publikuotus socialinių tyrimų klimato kaitos tematika tyrimus pastebimos kelios pagrindinės tokių tyrimų tendencijos: gyventojų ar atskirų socialinių grupių požiūrių į klimato kaitą tyrimai (pvz., Eurobarometro apklausos, Dunlap 2008, Heath ir Gifford 2006; Brody et al 2008; Sundblad et al 2008), klimato kaitos politikos ir socialinio poveikio tyrimai (pvz., Muhovic-Dorsner 2005; Revi 2008), klimato kaitos diskurso tyrimai (pvz., Livesey 2002; Corbett and Durfee 2004).

Eurobarometro apklausose klausimai apie klimato kaitą pirmą kartą įtraukti 2007 metais. Speciali Eurobarometro apklausa klimato kaitos tematika vykdyta 2008 m. pavasarį (Komunikacijos generalinis direktoratas 2008). Šios Eurobarometro apklausos duomenimis, 62% Europos Sąjungos gyventojų mano, kad klimato kaita šiuo metu pasaulyje yra viena svarbiausių problemų. Lietuvoje klimato kaitą viena svarbiausių problemų problema įvardino 58% respondentų. Lietuviai Europos Sąjungos gyventojų kontekste išsiskiria ne tik kaip teikiantys mažesnę aktualumą problemai, tačiau ir kaip tie, kurie mažiausiai asmeniškai prisideda prie kovos su klimato kaita, kaip žymiai dažniau nei vidutinis ES gyventojas manantys, jog problemą turi spręsti valdžios atstovai. Pastebėtina ir tai, kad Eurobarometro apklausų 2008 m. duomenimis, Lietuvos piliečiai – tarp teigiančių, kad yra blogiausiai informuoti apie klimato kaitos priežastis, pasekmes ir kovos su klimato kaita būdus. Yra pagrindo many-

¹ Angl. „post-normal“ science.

ti, jog dažniausiai informaciją apie klimato kaitos problematiką piliečiai gauna per šalies žiniasklaidą.

Klimato kaitos problematika – mažai sociologiniu požiūriu tyrinėta tema Lietuvoje. Trūksta kompleksišku išsamių tyrimų, analizuojančių klimato kaitos, kaip rizikos, suvokimą. Taip pat trūksta tyrimų, kuriuose būtų nagrinėjamas Lietuvoje vykstantis klimato kaitos diskursas, žiniasklaidos vaidmuo artikuliuojant šį diskursą.

Bene pirmieji kompleksiniai tyrimai Lietuvoje, sociologiškai nagrinėjantys klimato kaitos tematiką, atlikti vykdant mokslinių tyrimų projektą „Rizikos suvokimas, viešojo komunikacija ir inovatyvus valdymas žinių visuomenėje“ (RINOVA). Pagrindinis projekto tikslas – ištirti technogeninės kilmės rizikų (branduolinės energetikos, klimato kaitos, genetiškai modifikuotų organizmų eksperimentinės plėtos) socialinį suvokimą, viešąją komunikaciją ir valdymo institucinę sandarą Lietuvoje. Šiame straipsnyje pristatomi duomenys, analizuojantys klimato kaitos socialinį suvokimą bei žiniasklaidos diskursą. Siekiama atsakyti į klausimus, kokie požiūriai į klimato kaitą, jos priežastis, aktualumą bei pasekmes būdingi Lietuvos gyventojams, koks žiniasklaidoje formuojamas klimato kaitos diskursas? Kaip visuomenės nuomonė atliepia žiniasklaidoje pateikiamą diskursą apie klimato kaitą?

2. Metodologinės gairės

Šiame straipsnyje pristatomas tyrimas remiasi mišrių metodų prieiga (Creswell 2003). Mišrių metodų prieiga numato kiekybinės ir kokybinės metodologinių tradicijų

pagrindinių principų derinimą, kiekybinių ir kokybinių duomenų rinkimą bei analizę tyrimo klausimams atsakyti. Creswell (2003) išskiria tris mišrių metodų tyrimų strategijas: nuoseklių procedūrų, lygiagrečiai vykdomų procedūrų ir transformuojančių procedūrų tyrimas. RINOVA tyrimo atveju buvo pritaikyta lygiagrečiai vykdomų procedūrų mišrių metodų tyrimo strategija. Tokios tyrimo strategijos esmė – tuo pat metu (lygiagrečiai chronologine prasme) rinkti, analizuoti, o interpretuojant tyrimo rezultatus vieningame tekste integruoti tiek kiekybinius tiek kokybinius duomenis.

Visuomenės požiūriams į klimato kaitą ištirti buvo atlikta reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa. Apklausa atlikta 2008 m. birželio 19–30 dienomis. Lauko darbus atliko „Vilmorus“. Apklausta 1000 Lietuvos gyventojų 21-ame mieste ir 63-juose kaimuose. Apklauskos būdas – interviu respondentų namuose. Taikyta daugiapakopė, tikimybinė atranka. Rezultatų didžiausia paklaida – 3,1%. Klausimynas apėmė požiūrius į branduolinę energetiką, klimato kaitą, genetiškai modifikuotus organizmus, bei bendresnius informuotumo, dalyvavimo, pasaulėžiūrų klausimus. Šiame straipsnyje pristatoma dalis duomenų, susijusių su klimato kaitos socialiniu suvokimu; kai kurių klausimų formulavimams buvo panaudoti Gallup tyrimo klausimai (Dunlap 2008).

Kokybiniais duomenimis šiame tyrime laikyti žiniasklaidos pranešimai, apimantys tekstinę bei grafinę/vizualinę informaciją. Renkant kokybinius duomenis siekta atsakyti į klausimą: kaip klimato kaitos tematika yra pristatoma Lietuvos žiniasklaidoje.

Tyrimas rėmėsi prielaida, jog žiniasklaidos tekstai turėjo reikšmingos įtakos gyventojų nuomonei apie klimato kaitą. Šiame straipsnyje nesiekama atskleisti, kaip žiniasklaida formuoja visuomenės nuomonę klimato kaitos klausimu, nes tokio klausimo tyrinėjimas reikalauja sudėtingos metodologijos taikymo, tačiau analizuojama, ar visuomenės nuomonės ir žiniasklaidos diskurso tendencijos yra atliepančios viena kitą, ar skirtingos.

Tekstų atrinkimui remtasi daugiapakope tiksline kriterine atranka. Generalinė tekstų aibė: visi tekstai publikuoti 2008 m. balandžio ir 2008 m. liepos mėnesiais (viso 4 mėn.) dienraščiuose „Lietuvos Rytas“, „Respublika“, „Vakaro žinios“. Iš generalinės tekstų aibės į atrankinę aibę (imtį) pateko tik tie tekstai, kuriuose galima rasti bent vieną iš raktažodžių (visomis gramatinėmis žodžių formomis): klimatas, klimato kaita/pokyčiai/kitimas/šilimas/atšilimas, globalinis/pasaulinis atšilimas/šilimas, šiltnamio efektas, šiltnamio dujos, Kioto protokolas. Remiantis aukščiau išdėstyta atrankos strategija ir vadovaujantis dokumentų peržiūros metodu (kaip duomenų rinkimo metodu), buvo surinkti 34 tekstai. Tekstinių duomenų analizei taikyti kiekybinės ir kokybinės turinio analizės metodai.

Kadangi straipsnyje pristatomas tyrimas atliktas remiantis lygiagrečiai vykdomų procedūrų mišrių metodų strategija, tai kiekybinių ir kokybinių duomenų analizės rezultatai pristatomi kartu, organizuojant tekstą pagal reikšmingas temas (toliau straipsnio tekste – atskirais poskyriais): klimato kaitos problematikos aktualumo suvokimas (kitų socialinių, ekonominių, ekologinių problemų kontekste) bei klimato kaitos reiškinio supra-

timas (priežasčių, pasekmių bei sprendimo galimybių įvardinimas ir suvokimas).

3. Klimato kaitos problematikos aktualumo suvokimas

Šioje straipsnio dalyje analizuojama, ar klimato kaita suvokiama kaip aktuali problema, kaip ji vertinama kitų problemų kontekste.

Pagal Beck'o (1992) globalios rizikos visuomenės teoriją, šiuolaikinėse visuomenėse dominuojančia socialinio susirūpinimo sritimi tampa ekologinės grėsmės. Tačiau Lietuvoje dominuoja ekonominės ir socialinės gėrovės prioritetai. Apklausos anketoje respondentams buvo pateiktas įvairių socialinių, ekonominių, ekologinių problemų sąrašas, ir prašoma nurodyti, kurios problemos, jų nuomone, šiuo metu yra aktualiausios. Aktualiausiomis problemomis įvardintos infliacija (97,5% respondentų nurodė kaip „labai svarbi“ arba „svarbi“), „karas keliuose“ (91,6%), alkoholizmas (91,1%). Paskutinėse sąrašo vietose atsidadė klimato kaita (58,6%) ir tarptautinis terorizmas (44,7%). Taip pat respondentai buvo paprašyti iš pateikto problemų sąrašo nurodyti vieną, pačią aktualiausią Lietuvai problemą. 37,6% respondentų nurodė infliaciją, 14,3% – alkoholizmą, 8,2% – skurdą. Tuo tarpu klimato kaitą, kaip aktualiausią problemą, nurodė 0,3% respondentų. Taigi, Lietuvos visuomenėje ekonominės ir socialinės problemos prioritetizuojamos prieš ekologines problemas, o lokalaus pobūdžio problemoms (pvz. „karui keliuose“) priskiriamas didesnis reikšmingumas, nei globalioms problemoms (klimato kaitai, ar tarptautiniam terorizmui).

Svarbus indikatorius analizuojant visuomenės požiūrius ir atsaką į technologinio vystymosi keliamas ekologines problemas yra technologinės rizikos suvokimas. Rizikos suvokimas apibrėžiamas kaip „intuityvus pavojų, kylančių iš technologijų, vertinimas“ (Slovic 1987). Šioje sampratoje svarbus akcentas yra *subjektyvūs, intuityvūs* grėsmių vertinimai, kurie lemia, koks bus visuomenės atsakas į naujas technologijas, ar technologinio vystymosi sąlygotas problemas. Apklausoje buvo pateiktas sąrašas įvairių sričių bei problemų, susijusių su mokslo ir technologine pažanga bei žmogaus sveikata, gyvybe ir ekologija, bei prašoma respondentų nurodyti, kokią grėsmę kelia kiekviena iš jų. Didžiausią grėsmę, respondentų nuomone, kelia konservantų bei kitų biocheminių medžiagų naudojimas maiste (grėsmės vertinimo vidurkis 4,36, kai 1 – „visai nekelia grėsmės“, o 5 – „kelia labai didelę grėsmę“); ozono sluoksnio retėjimas ($M=4,06$) bei gyvosios gamtos rūšių nykimas ($M=3,95$). Mažiausiai keliančiomis grėsmėmis įvardinamos šios sritys: eutanazija ($M=2,41$), dirbtinis apvaisinimas ($M=2,37$) bei organų donorystė ($M=2,24$). Klimato kaitos grėsmės vidutinis vertinimas – 3,93. Įdomu pastebėti, kad tokia problema, kaip ozono sluoksnio retėjimas, suvokiama kaip labiau grėsminga, nei klimato kaita (t-test: $p=0,00$), tuo tarpu kitose šalyse ozono sluoksnio retėjimas nebėra artikuliuojamas, kaip keliantis globalinę grėsmę reiškinys; dažnai pažymima, kad žmonės yra linkę painioti ozono sluoksnio retėjimą su šiltnamio efektu (Leicerowitz 2007; 16).

Didelė dalis Lietuvos gyventojų mano, kad žiniasklaidoje per menkai yra atspindima tikroji padėtis ir klimato atšilimo klausimo

svarba (51,7%). 32,5 % respondentų nuomone, žiniasklaida atspindi tikrąją padėtį ir klausimo svarbą, ir tik 13,9% apklaustųjų nurodė, kad žiniasklaida per daug sureikšmina tikrąją padėtį ir klausimo svarbą. Žiniasklaidos monitoringo duomenys taip pat rodo, kad klimato kaita Lietuvoje nėra tapusi žiniasklaidos kasdienės darbotvarkės dalimi. Straipsnių, kuriuose klimato kaita yra pagrindine ar šalutine tema (ar bent jau užsiminta apie klimato kaitą), trijuose atrinktuose Lietuvos dienraščiuose („Lietuvos rytas“, „Respublika“, „Vakaro žinios“) per keturis mėnesius buvo tik 34. Straipsnių klimato kaitos tematika skaičius priklauso nuo tam tikrų diskurso tvarką trikdančių/įtakančių įvykių. Vidutiniškai per savaitę publikuojami 2 straipsniai, kuriuose galima rasti klimato kaitos ar susijusių terminus. Tačiau birželio 30 – liepos 7 dienomis buvo publikuoti net 5 straipsniai, o liepos 7–13 dienomis buvo publikuoti net 6 straipsniai klimato kaitos tematika. Diskurso tvarką trikdančiu (neproporcingai padidėja straipsnių skaičius) įvykiu tapo Didžiojo aštuoneto (G8) lyderių susitikimas Japonijoje š. m. liepos 6 d. Savaitę prieš ir savaitę po šio susitikimo stebime straipsnių klimato kaitos tematika pagausėjimą. Taigi, svarbūs pasauliniai politiniai įvykiai tampa išoriniu veiksmu, paskatinančiu Lietuvos dienraščius dažniau rašyti klimato kaitos tematika.

Tai, kad Lietuvoje vykstančiam diskursui labai svarbus pasaulinis diskursas klimato kaitos tematika ir pasauliniai įvykiai, parodo ne tik diskurso tvarką sutrikdančių įvykių duomenys, bet ir straipsnio autorystės duomenys bei duomenys apie šiuose tekstuose pateikiamas nuorodas. Štai absoliuti dauguma

lietuviškų straipsnių klimato kaitos tematika yra paremti užsienio spauda, tarptautinių informacinių agentūrų medžiaga, arba straipsniuose pateikiami užsienio šalių pavyzdžiai. Analizuojamuose tekstuose nuorodos į kitus tekstus pateikiamos dvejuose iš trijų straipsnių (65%, N=22). Dažniausiai pateikiamos nuorodos į tokio pobūdžio tekstus:

a) naujienų agentūrų ruošinius arba užsienio spaudos parengtą informaciją (dažniausiai Elta, BNS, Reuters, BBC);

b) tarptautinius politinius dokumentus, susitarimus, pareiškimus (į Jungtinių Tautų bendrąją klimato kaitos konvenciją bei Kioto protokolą, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas, ES aplinkosaugos veiksmų programas, G8 lyderių pareiškimą).

Tokie žiniasklaidos tekstų analizės rezultatai taip pat leidžia teigti, jog Lietuvoje beveik nėra savarankiško diskurso klimato kaitos tematika. Savarankišku diskursu vadinume tokį, kurį generuoja patys Lietuvos įvairių socialinių grupių ar sektorių atstovai. Dabar gi lietuviškojo diskurso klimato kaitos tematika „varomosios jėgos“ yra pasaulinis, vakarų šalyse vykstantis diskursas, pasauliniai įvykiai, pasaulinių veikėjų (tokių kaip Jungtinės Tautos ar ES, JAV) veiksmi.

Reikšmingi ir rezultatai, parodantys, jog Lietuvos žiniasklaida klimato kaitos tematiką priskiria prie mažo reikšmingumo temų. Pastarąjį teiginį patvirtina keli indikatoriai: straipsnių pagrindinė ir šalutinė temos, puslapis, kuriame pateikiami su klimato kaita susiję tekstai, šių tekstų apimtys, jų iliustravimas, intertekstinis kontekstas, tekstų žanras. Paprastai didžiausios svarbos tekstai talpinami pirmuosiuose dienraščių puslapiuose, pusla-

pyje pozicionuojami taip, jog jų neužgožtų kitų temų straipsniai. Taip pat temoms, kurias žiniasklaidos atstovai suvokia kaip labai svarbias, parenkamas ne informacinio ar apžvalginio, bet diskusinio, analitinio straipsnio žanras, nagrinėjamoji tema būna pagrindine, dominuojančia konkrečiame straipsnyje.

Kiekybinė žiniasklaidos tekstų analizė parodė, jog dažniausiai klimato kaita nėra pagrindine atrinktų publikacijų tema. Pagrindine tema ji yra tik 6-uoose straipsniuose. Šalutine – 13-oje iš 34 tekstų. Na ir 15-oje straipsnių tiesiog yra paminėtas vienas iš klimato kaitos tematikos raktažodžių.

Kiekybinė atrinktųjų tekstų analizė parodė, jog dažniausiai straipsniai klimato kaitos tematika pateikiami 11–13 dienraščių puslapiuose. Kaupiamasis dviejų žanrų – informacinis pranešimas ir apžvalginis straipsnis – dažnis lygus 19, t.y. dažniausiai nagrinėtuose dienraščiuose tik pateikiama informacinio (ne analitinio ir ne diskusinio) pobūdžio medžiaga, duodanti pretekstą skaitytojui pamąstyti apie klimato kaitą ir susijusius klausimus, tačiau nesupažindinanti skaitytojo su įvairiomis klimato kaitos tematiką lydinčiomis nuomonėmis, argumentais. Straipsniai klimato kaitos tematika ne tik dažniausiai yra informacinio, apžvalginio pobūdžio, bet yra ir santykinai trumpi. Vidutiniškai straipsnių klimato kaitos tematika apimtis lygi 354 žodžių. Tačiau 354 žodžių apimties nesiekia net 60 % visų analizuotų tekstų (60-asis percentilis=353). Tokie tekstai priskirtini prie sąlyginai trumpų straipsnių. Penktadalio tekstų apimtis <109 žodžių (20-asis percentilis=109) – tai priskirtina prie labai trumpų tekstų.

Išanalizavus visų atrinktųjų tekstų pozicionavimą puslapyje, galima teigti, kad tekstai apie klimato kaitą dažnai atsiranda greta kitų, žymiai labiau skaitytojo dėmesį patraukiančių tekstų, kurie nėra niekaip susiję su klimato kaitos, aplinkosaugos, ekologijos ar technogeninių rizikų temomis. Pavyzdžiui, tekstai atsiranda greta publikacijų apie pasaulio įžomybes ar garsius politikus. Tekstų apie klimato kaitą apimtis dažnai būna mažesnė už tekstų apie įžomybes apimtis, pastarieji tekstai nustelbia tekstus apie klimato kaitą.

Aukščiau aptartieji duomenys leidžia teigti, jog Lietuvoje žiniasklaidos atstovai klimato kaitos tematiką traktuoja kaip ne itin aktualią, tik vidutiniškai dominančią skaitytojus.

4. Klimato kaitos reiškinio supratimas

Šioje straipsnio dalyje analizuojama, koks klimato kaitos reiškinio supratimas, klimato kaitos priežasčių, pasekmių bei sprendimų galimybių suvokimas būdingas Lietuvos gyventojams bei žiniasklaidos diskursui.

Analizuotuose žiniasklaidos tekstuose klimato kaita pristatoma kaip nediskutuotinas, konsensuso dalykas („tikrai vykstantis“). Konsensuso dalyku laikoma ir tai, jog klimato kaita – problema, kurią reikia spręsti (apie „realios grėsmės“ ir „būtinumo“ artikuliaciją žr. toliau tekste). Pabrėžiama, jog pasaulyje diskusijos vyksta tik dėl to, kaip, kokiomis priemonėmis ir būdais reikėtų spręsti klimato kaitos problemą.

„Nors ir turtingosios, ir neturtingosios šalys iš esmės sutaria dėl būtinybės imtis veiksmų, tebesiginčija dėl būdų.“ (Respublika2008-04-01; 13)

„Šiuo metu vyksta tarptautinės politinės diskusijos dėl politinių ir ekonominių priemonių, kurios pasuktų šiuolaikinį pražūtingą ekonominį modelį ekologinės ekonomikos linkme.“ (Lietuvos rytas (Būstas) 2008-06-04; 11)

Tokį žiniasklaidos formuojamą klimato kaitos suvokimą atliepia ir Lietuvos gyventojų nuomonės. Į klausimą, ar vyksta klimato kaita, 84,8 % apklaustųjų atsakė teigiamai, 7,6% mano kad klimatas nesikeičia, ir 7,6% neturi nuomonės šiuo klausimu. Šią nuomonę tikėtinai patvirtina ir pastarųjų metų žmonių tiesioginės patirtys – didžioji dalis respondentų mano, kad globalinio atšilimo padariniai jau pradėjo reikštis (70,1%), nedaugelio nuomone, klimato atšilimo padariniai pasireikš tik būsimums kartoms (13,2%). Taip pat buvo klausama, ar, respondentų nuomone, pasikeis jų gyvenimo būdas dėl klimato atšilimo. Beveik pusė (48,9%) mano, kad jų gyvenimo būdas pasikeis iš esmės arba pasikeis iš dalies. Tačiau nors klimato kaita įvardinama kaip realiai vykstantis reiškinys, jau turintis akivaizdžiai juntamų pasekmių, kaip aptarėme anksčiau, Lietuvos gyventojai nemano, kad tai yra šiuo metu svarbi Lietuvai problema.

Toliau aptarsime klimato kaitos problematikos lokalizaciją. Straipsnių klimato kaitos tematika kiekybinės analizės metu vertinta, kaip yra lokalizuojamas juose vystomas siužetas: lokaliai (Lietuvos konkreti vietovė), nacionaliniu mastu (kalbama apie šalį/Lietuvą), regioniniu mastu (kalbama apie regioną, pvz., ES, Baltijos jūros regioną ar pan.), ar globaliai (pasaulio mastu). Kaip rodo kiekybinė analizė, 27 iš 34 straipsnių lokalizacija – regioninė arba globali. Tokią klimato kaitos tematikos

1 lentelė. Lietuvos gyventojų nuomonė apie klimato kaitos grėsmės lokalizaciją, proc. (N=1000)

| Kas turėtų rūpintis, Jūsų nuomone, klimato atšilimo mažinimu? | Kelia grėsmę | Nei taip, nei ne | Nekelia grėsmės | Sunku pasakyti |
|---|--------------|------------------|-----------------|----------------|
| Jums asmeniškai | 33,4 | 27,1 | 34,4 | 5,2 |
| Lietuvai | 53,6 | 24,4 | 16,7 | 5,3 |
| Visam pasauliui | 82,3 | 8,9 | 3,0 | 5,8 |

Šaltinis: Projektas RINOVA, 2008 m. birželio mėn. reprezentatyvios apklausos duomenys.

lokalizaciją žiniasklaidos tekstuose paantrina ir Lietuvos gyventojų nuomonė.

1 lentelėje pateikti duomenys iškalbingai rodo, kad klimato kaita suvokiama kaip grėsminga visam pasauliui, bet ne individualiam asmeniškai. Tik 3% apklaustųjų respondentų nurodė, kad klimato kaita nekelia grėsmės visam pasauliui, o net 34,4% mano, kad ji nekelia grėsmės jiems asmeniškai. Tokias visuomenės nuomonės tendencijas galima interpretuoti kaip „optimistinę“ rizikos suvokimą (Lofstedt ir Frewer 1998; 17), kai visuomenė linkusi vertinti globalias grėsmes kaip daug didesnes, nei asmenines grėsmes. Kiti tyrimai taip pat rodo (pvz., Leiserowitz 2007; 9), kad žmonės yra linkę suvokti klimato kaitą, kaip geografiškai nutolusią grėsmę, pirmiausia paveiksiančią toli esančius žmones ir vietas.

Pastebėta, jog dienraščiuose konstruojama nuomonė, jog: 1) klimato kaita yra reali ir didelė grėsmė ir rizika; 2) klimato kaita yra kažkas, su kuo „būtinai“ reikia „kovoti“. Tai atliepia pasaulinį Jungtinių tautų organizacijos artikuliuojamą diskursą ir veiksmus, kuomet pastaroji organizacija veikia kaip platforma pasaulinėms deryboms ir tyrimams klimato

kaitos tematika. Tačiau greta politinio „aliarministinio“ diskurso egzistuoja ir nuosaikesnis, teigiantis, jog dabartinės numatytos kovos su klimato kaita priemonės ekonomiškai nerenabilišios, o įrodymai dėl antropogeninio klimato kaitos priežastingumo – diskutuoti. Tačiau analizuotame žiniasklaidos diskurse Lietuvoje nėra artikuliuojamos panašios, nuosaikųjų pasaulinį diskursą atliepiančios, nuomonės. Tekstuose gausiai naudojami žodžiai (įvairiomis savo formomis) „būtinybė“, „kovoti“, ir pan.

„Olandija neilgai trukus gali būti „padengta“ plaukiojančiais pastatais, nes vietiniai architektai rimtai susiruošę gelbėti žmones nuo globalinio atšilimo pasekmių. 20 proc. šalies jau ir taip yra žemiau jūros lygio, ir kylantis vanduo yra rimta grėsmė.“ (Respublika 2008-04-02; 30)

„Visuotinis klimato atšilimas žmonijai visai ne juokais grasina sukelti rimtų katastrofų. [...] Londonas stoja į kovą su klimato atšilimu. (Lietuvos rytas (Būstas) 2008-07-16; 2)

„Kad galėtume efektyviau kovoti su globalaus atšilimo pasekmėmis, būtina siekti kuo daugiau naudoti energijos iš atsinaujinančių šaltinių ir ieškoti būdų, kaip atsakyti iškastinio kuro.“ (Respublika 2008-06-07; 13)

Pasauliniame diskurse klimato kaitos tematika pagrindine diskusijų ašimi yra tapęs klimato kaitos priežastingumo klausimas. Artikuliuojamos dvi nuomonės: 1) žmogiškoji veikla yra pagrindine klimato kaitos priežastimi, 2) klimato kaita vyksta dėl natūralių procesų.

Įvairiose šalyse atliekamuose visuomenės nuomonės apie klimato kaitą tyrimuose atsiskleidžia gana diversifikuotos nuomonės apie žmogaus veiklos įtaką klimato kaitai. Pavyzdžiui, tik 47% amerikiečių 2007 m. manė, kad pagrindinė klimato kaitos priežastis yra antropogeninė (Leiserowitz 2007; 16). Leiserowitz (2007) nuomone, antropogeninių veiksmų kaip pagrindinės klimato kaitos priežasties pripažinimas visuomenėje skatina norą mažinti individualias „šiltnamio dujų“ emisijas bei priartinti klimato kaitos prevenciniams veiksams. Didesnė dalis Lietuvos gyventojų mano, kad klimatas keičiasi labiau dėl žmonių veiklos ir keliamos taršos (68,2%), yra ir manančių kad klimatas šyla dėl gamtoje natūraliai vykstančių procesų (22,7%). Dalis respondentų neturi nuomonės šiuo klausimu (9,1%).

Lietuvos gyventojų apklausos rezultatus atliepia ir kiekybinė tekstų analizė – absoliuti dauguma tekstų (N= 32) reprezentuoja nuomonę, jog klimato kaitą lemia žmogaus veikla.

„O kad tai [klimato kaita] vyksta dėl žmonių veiklos, pasaulio mokslininkai net neabejoja.“ (Lietuvos rytas, 2008-06-04).

„Lietuvoje labai daug skeptikų. Jei abejojame tuo, kad žmogus pakeitė planetos klimatą ir vis dar labai intensyviai jį keičia, tai abejojame mokslu. Kur taip nueisime?“ - atvirai klausė Ekologijos instituto direktorius.“ (Respublika 2008-04-26; 27)

Tekstuose pasigendama platesnės diskusijos, kurioje būtų pateikiami įvairūs argumentai, rodantys, ar klimato kaita vyksta dėl natūralių, ar dėl antropogeninių priežasčių. Siekiant giliau suprasti, kaip tekstuose pristatoma, kokia konkreti žmogaus veikla lemia klimato kaitą, buvo gilinamasi į ištartis nurodančias konkrečias priežastis. Pastebėta, jog dažniausia priežastimi nurodoma a) pramonė ar ekonominė veikla apskritai arba b) energetika, iškastinio kuro naudojimas.

„Didžiausi teršėjai: „Mažeikių nafta“, Vilniaus, Lietuvos, Kauno, Mažeikių elektrinės ir kitos energetikos sektoriaus įmonės, deginančios kurą energijai gaminti – 32 proc. Stambesnės pramonės įmonės: „Achema“ „Naujasis kalcitas“ „Akmenės cementas“ ir kt. – 22 proc. Transportas – 21 proc.“ (Respublika 2008-04-26; 27)

„Šiaurės ašigalio maratonas turi ekologinę potekstę: siekiama atkreipti dėmesį, kad dėl globalinio klimato atšilimo tirpsta Arkties ledas. Pagalvojau, kad galime atkreipti dėmesį ir į IAE problemą, nes šiltnamio efektą daugiausia kuria energetikos bendrovės, kurios degina gamtinį kurą: anglis, dujas, mazutą. IAE šiuo atveju ekologiška, nes nedidina šiltnamio efekto.“ (Lietuvos rytas 2008-04-03; 20)

Greta klimato priežasčių suvokimo svarbu sociologiškai paaiškinti problematikos sprendimų galimybių suvokimą.

Kokybinės tekstų turinio analizės būdu gauti rezultatai parodo, jog beveik kiekviename tekste pasiūlomos įvairios, skirtingo masto, klimato kaitos problematikos sprendimo priemonės ar būdai. Visas tekstuose įvardintas sprendimo priemones ar būdus galima suskirstyti į kelias pagrindines grupes: klimato kaitos prevencijos, prisitaikymo prie klimato kaitos bei kitos priemonės. Dažniausiai teks-

tuose minimos ar aptariamoms prevencinėms klimato kaitos sprendimo priemonėms: šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijų mažinimas (įvardijamas bendrai, ar nurodant prekybą taršos leidimais); bendras aplinkos taršos mažinimas; inovacijos transporto, statybų bei gyvulininkystės sektoriuose; energetinių išteklių alternatyvos (iškastinio kuro deginimui). Pristatymo prie klimato kaitos priemonės minimos itin retai. Apskritai – tirtajame žiniasklaidos diskurse klimato kaitos tematika nevystoma pristatymo prie klimato kaitos pasekmių tema. Ši tema gana svarbi pasauliniame diskurse klimato kaitos tematika, o ypač – tų šalių, kurios, kaip manoma, labiausiai susidurs su klimato kaitos pasekmėmis (pvz., Nyderlandų karalystė, Japonija, JAV). „Kitų priemonių ir būdų“ grupėje minimi radikalūs ekonominės sistemos pokyčiai, mokslinių tyrimų plėtra, ekologiškos gyvenamosios politikos priemonės: visuomenės švietimas ir informavimas bei pilietinio aktyvizmo formos (pilietinės akcijos bei demonstracijos).

Žiniasklaidoje akcentuojami klimato kaitos sprendimo būdai pagrindžia politinio ar mokslinio lygmens sprendimų reikiamybę ir nuvertina individualaus dalyvavimo sprendžiant klimato kaitos problemas reikšmę. Atitinkamai, asmeninę atsakomybę nelinkę sureikšminti ir Lietuvos gyventojai. Paklausti apie asmeninį indėlį, sprendžiant klimato kaitos problemas, respondentai buvo linkę deleguoti atsakomybę mokslininkams, politikams bei kitų sričių ekspertams (žr. 2 lentelę).

Toliau aptarsime, kokie veikėjai, institucijos ir socialinės grupės yra įvardinami kaip svarbiausi, sprendžiant globalinio atšilimo

2 lentelė. Asmeninio indėlio svarba sprendžiant klimato kaitos problemas, proc. (N=1000)

| Teiginiai | % |
|---|------|
| Mano asmeninis indėlis svarbus. Kiekvienas žmogus turėtų stengtis gyventi taip, kad jo elgesys kuo mažiau prisidėtų prie klimato kaitos. | 26,9 |
| Mano asmeninis indėlis svarbus, tačiau žymiai svarbiau, kad šią problemą tinkamai spręstų mokslininkai, politikai, aplinkosaugininkai ar kt. ekspertai. | 44,8 |
| Mano asmeninis indėlis nesvarbus. Aš niekuo negaliu prisidėti sprendžiant klimato kaitos problemas. | 20,9 |
| Sunku pasakyti | 7,4 |
| Iš viso | 100 |

Šaltinis: Projektas RINOVA, 2008 m. birželio mėn. reprezentatyvios apklausos duomenys.

problema. Lietuvos gyventojų nuomone, klimato kaitos problemą turėtų spręsti pirmiausia mokslininkai (žr. 3 lentelę).

Taip pat svarbus vaidmuo priskiriamas politiniam lygmeniui (Europos Sąjungai, vyriausybei, Seimui). Reikia pažymėti, kad visuomenė nėra suvokiama tarp svarbiausių veikėjų, galinčių spręsti klimato kaitos problemas. Tokie požiūriai tikėtinai sąlygos žemą pilietinę iniciatyvą ir asmeninę atsakomybę prisidedant prie klimato atšilimo mažinimo veiksmų.

Dienraščiuose pristatant informaciją ar diskusiją klimato kaitos tematika, dažniausiai informacijos šaltiniais taip pat nurodomi

3 lentelė. Gyventojų požiūriai į institucijas, turinčias prisiimti atsakomybę dėl klimato kaitos mažinimo, proc. (N=1000)

| Kas turėtų rūpintis, Jūsų nuomone, klimato atšilimo mažinimu? | Sutinka | Nei taip, nei ne | Nesutinka | Sunku pasakyti |
|---|---------|------------------|-----------|----------------|
| Mokslininkai | 94,5 | 2,3 | 0,9 | 2,4 |
| Europos Sąjunga | 89,5 | 4,4 | 1,4 | 4,7 |
| Vyriausybė | 89,3 | 4,2 | 2,1 | 4,4 |
| Seimas | 86,3 | 6,0 | 2,9 | 4,9 |
| Jungtinių tautų organizacija | 85,1 | 5,7 | 1,7 | 7,5 |
| Kitos tarptautinės organizacijos | 73,2 | 6,9 | 2,1 | 17,9 |
| Verslininkai | 69,2 | 16,0 | 9,6 | 5,2 |
| Visuomenė | 68,6 | 18,1 | 7,5 | 5,8 |
| Savivaldos organai (savivaldybės, seniūnijos) | 66,9 | 18,2 | 7,6 | 7,4 |
| Nevyriausybines organizacijos | 63,6 | 20,6 | 8,1 | 7,7 |

Šaltinis: Projektas RINOVA, 2008 m. birželio mėn. reprezentatyvios apklausos duomenys.

mokslininkai ar specialistai (N=11), valdžios atstovai (N=13) ar statistinius bei socialinių tyrimų duomenis generuojančios ar saugančios institucijos (N=8). Itin retai (arba niekada) straipsniuose informacijos šaltiniais nurodomi NVO, visuomenės atstovai, menininkai. Taip pat retai nurodomi verslininkai. Tai rodo elitistinį žiniasklaidos konstruojamą požiūrį į problemą. Ne tik gyventojai, bet ir žiniasklaida žinojimo ir sprendimų galią suteikia politiniam ir akademiniam sektoriams, mažiau ar visai dėmesio neskiriant pilietinės visuomenės ar privataus verslo sektorių atstovams. Kitaip tariant, dalyvaujančiosios demokratijos, ar piliečių dalyvavimo valdyme idėja bei privataus ir viešojo sektoriaus partnerystės idėja diskurse klimato kaitos tematika nėra artikuliuojamos.

5. Išvados

Remiantis gyventojų apklausos bei žiniasklaidos monitoringo rezultatais galima teigti, jog klimato kaita Lietuvos viešajame diskurse ir viešojoje nuomonėje užima subordinuotą „žemo aktualumo“ poziciją daugelio kitų socialinių, politinių ar ekonominių klausimų atžvilgiu. Lietuvos gyventojams svarbiausiomis problemomis yra lokalsios ekonominės ir socialinės problemos, o globalios, ekologinės problemos lieka svarbių problemų sąrašo pabaigoje. Kaip rodo dienraščių tekstų analizė, klimato kaita Lietuvoje taip pat nėra tapusi žiniasklaidos kasdienės darbotvarkės dalimi. Apskritai Lietuvoje beveik nėra savarankiško diskurso klimato kaitos tematika – lietuviškasis diskursas klimato kaitos temati-

ka yra pastūmėtas pasaulinio, vakarų šalyse vykstančio diskurso, skatinamas pasaulinių įvykių ar supra-nacionalinių organizacijų, pvz., Jungtinių Tautų organizacijos, Europos Sąjungos. Tekstų analizė taip pat parodė, jog Lietuvos žiniasklaida klimato kaitos tematiką priskiria prie mažo reikšmingumo temų – šios tematikos tekstai retai atsiranda pirmuosiuose dienraščių puslapiuose, pozicionuojami taip, jog juos dažnai nustelbia kiti straipsniai, o klimato kaita retai tampa pagrindine tokių publikacijų tema.

Lietuvoje visuomenės nuomonės apie klimato kaitą tendencijos atliepia žiniasklaidoje pateikiamas nuomones ir diskursyvines siužetines linijas. Vyrauja konsensusas, kad klimato kaita vyksta, ir jos pasekmės jau yra juntamos. Gyventojams būdinga nuostata, kad klimato kaitos pagrindinė priežastis – žmoniškoji veikla. Žiniasklaidoje taip pat nepateikiama pasauliniame diskurse ryški diskusija dėl antropogeninių vs. natūralių klimato kaitos priežasčių.

Pastebėtina, jog Lietuvoje dominuoja tam tikra prasme elitistinis požiūris į klimato kaitos problematiką. Klimato kaitos diskurse žinojimo ir sprendimų galia suteikiama politiniam ir akademiniam sektoriams. Visuomenė taip pat įvardina mokslininkus bei politikus, kaip svarbiausius veikėjus, sprendžiant klimato kaitos problemą.

Žiniasklaidoje klimato kaita pristatoma kaip globalus, realią ir didelę grėsmę keliantis, tačiau nutolęs, kitoms pasaulio šalims labiau nei Lietuvai aktualus reiškinys, kurio keliamas problemas turi spręsti politinis bei akademinis elitas ar supra-nacionalinės organizacijos. Lietuvos viešojoje nuomonėje klimato kaitos rizikos „nuasmenintos“, grėsmės suvokiamos kaip nutolusios ir tai paaiškina žemą problemos aktualumo rangą kitų, santykinai realesnio asmeninio poveikio ir lokalių problemų atžvilgiu. Globalus sąmoningumas užleidžia vietą susirūpinimui lokaliomis „bėdomis“. Lietuvos visuomenei nebūdingi globalios rizikos visuomenės bruožai.

LITERATŪRA

Beck, Ulrich. 1992. *Risk Society*. New Delhi: Sage.

Brechin, Steven. 2008. "Ostriches and Change. A Response to "Global Warming and Sociology", *Current Sociology*, 56: 467–474.

Brody, Samuel D.; Zahran, Sammy; Vedlitz, Arnold; Grover, Himanshu. 2008. „Examining the Relationship Between Physical Vulnerability and Public Perceptions of Global Climate Change in the United States“, *Environment and Behavior*, 40:72–95.

Corbett, Julia B.; Durfee, Jessica L. 2004. "Testing Public (Un)Certainty of Science: Media

Representations of Global Warming“, *Science Communication*, 26:129–151.

Creswell, John W. 2003. *Research design: Qualitative, Quantitative and Mixed methods approaches*. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Dunlap, Riley. 2008. Climate – Change Views: Republican – Democratic Gaps Expand. Prieiga internete: <http://www.gallup.com/poll/107569/ClimateChange-Views-RepublicanDemocratic-Gaps-Expand.aspx>

Funtowicz, Silvio and Ravetz, Jerome. 1992. Three Types of Risk Assessment and the Emergence

of Post-Normal Science in Sheldon Krimsky and Dominic Golding (eds.) *Social Theories of Risk*. London: Praeger.

Eyerman, Ron and Jamison, Andrew. 1991. *Social Movements. A Cognitive Approach*. Cambridge: Polity Press.

Gore, Al (written by), Guggenheim, Davis (director). 2006. *An Inconvenient Truth* [documentary]. United States of America: Paramount Classics.

Heath, Yuko; Gifford, Robert. 2006. "Free-Market Ideology and Environmental Degradation: The Case of Belief in Global Climate Change", *Environment and Behavior*, 38:48–71.

Jamison, Andrew. 2001. *The Making of Green Knowledge. Environmental politics and Cultural Transformation*. Cambridge: Cambridge University Press.

Komunikacijos generalinis direktoratas, Viešosios nuomonės tyrimų skyrius. 2008. *Klimato kaita: Specialus Eurobarometras (EB 69) 2008 m. pavasaris, EP / EK tyrimas: Analitinis apibendrinimas*, 15/10/2008, Briuselis. Prieiga internete: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_300_synt_lt.pdf

Leiserowitz, Anthony. 2007. "International Public Opinion, Perception and Understanding of Global Climate Change". *Human Development Report 2007/2008 Occasional paper*: 31. Prieiga internete: http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2007-2008/papers/leiserowitz_anthony6.pdf

Lever-Tracy, Constance. 2008. „Global Warming and Sociology“. *Current Sociology*, 56:445:466.

Livesey, Sharon M. 2002. "Global Warming Wars: Rhetorical and Discourse Analytic Approa-

ches to Exxonmobil's Corporate Public Discourse", *Journal of Business Communication*, 39:117–146.

Lofsted, Ragnar and Frewer, Lynn. 1998. „Introduction“ in Ragnar Lofstedt and Lynn Frewer (eds.) *The Earthscan Reader in Risk and Modern Society*. London: Earthscan Publications.

Lomborg, Bjorn. 2001. *The Sceptical Environmentalist: Measuring the Real State of the World*. Cambridge: Cambridge University Press.

Muhovic-Dorsner, Kamala. 2005. "Evaluating European Climate Change Policy: An Ecological Justice Approach", *Bulletin of Science Technology Society*, 25:238–246.

Revi, Aromar. 2008. "Climate change risk: an adaptation and mitigation agenda for Indian cities", *Environment and Urbanization*, 20:207–229.

Rinkevičius, Leonardas. 2000 "Ideology of Ecological Modernization in 'Double-Risk' Societies. A Case Study of Lithuanian Environmental Policy" in Gert Spaargaren, Arthur Mol and Fred Buttel (eds.) *Environment and Global Modernity*. London: Sage.

Rinkevičius, Leonardas. 2002. „Aplinka, visuomenė ir harmoninga raida: paradigmu kaita ar permainų iliuzija“ kn. Kęstutis Kriščiūnas ir Leonardas Rinkevičius (red.) *Mokslas, technologija ir visuomenė: harmoningos raidos paieškos (kolektyvinė monografija)*. Kaunas: Technologija.

Slovic, Paul. 1987. „Perception of Risk“, *Science* 236: 280–285.

Sundblad, Eva-Lotta; Biel, Anders; Gärling, Tommy 2008. "Knowledge and Confidence in Knowledge About Climate Change Among Experts, Journalists, Politicians, and Laypersons", *Environment and Behavior*, March 2008.

SUMMARY

CLIMATE CHANGE: SOCIAL RISK PERCEPTIONS AND MASS MEDIA DISCOURSE CONFIGURATIONS IN LITHUANIA

This article aims at analysing public perceptions and mass-media discourse of climate change in Lithuania. Global discourse on climate change stretches from *alarmist* to *sceptical* discourses, reaching far behind political and scientific agendas. The empirical evidence, presented in this article, is based upon representative public opinion survey and mass-media monitoring. The results identify, that public discourses on climate change in Lithuania are prevailed by reproducing of knowledge and opinions of foreign sources. That leads to social perceptions of climate change as more threatening to the world in general than to Lithuania in specific. The urgency of climate change problem is situated as least important among other social and economic problems in public consciousness. The debates on climate change in mass media in Lithuania is lacking the critical discussions on climate change causes and effects on the one side, and the issues of social consequences and adaptation to climate change on the other side. Climate change remains as a *minor issue* of concern both in public perceptions and in mass media discourse.

Įteikta 2008 12 15

Pateikta spaudai 2008 12 22

Sociologijos katedra
Socialinių mokslų fakultetas
Kauno technologijos universitetas
K. Donelaičio g. 20, LT-44239, Kaunas
El. paštas: aiste.balzekiene@ktu.lt,
audrone.telesiene@ktu.lt,
leonardas.rinkevicius@ktu.lt